

راهنمای برنامه درسی آشنایی با مفردات قرآن

رشته علوم و معارف اسلامی - دوره متوسطه

اشاره

تحصیل می‌کنند، باید با اهداف میانی آموزش قرآن، یعنی آشنایی بیشتر با قرآن کریم و معارف انسان‌ساز آن، چگونگی تدبر در آیات الهی و شیوه‌های تفسیر این کتاب آسمانی نیز آشنا شوند.

برای رسیدن به این هدف، دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی، در رشته معارف و علوم اسلامی، پس از تصویب سه عنوان درسی «تفسیر و علوم قرآنی»، «آشنایی با مفردات قرآنی» و «قرائت و تجوید قرآن»، براساس ابلاغ شورای عالی آموزش و پرورش، به تدوین و تألیف متون آموزشی این دروس اقدام کرد.

در این راستا، ابتدا راهنمای برنامه درسی - که طرح و نقشه تفصیلی هر درس به همراه مراحل آن است - طی جلسات مشترک استادان مدرسه عالی شهید مطهری و شورای گروه قرآن دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی تهیه شد.

بخش اول این مقاله را در شماره پیش ملاحظه کرده‌اید و اینک بخش دوم آن پیش روی شماست.

کلیدواژه‌ها: راهنمای برنامه درسی، مفردات قرآن، رشته علوم و معارف اسلامی، دوره متوسطه

قرآن پیام روشن الهی است که همه انسان‌ها را به راستی و رستگاری دعوت می‌کند. از صدر اسلام تاکنون، آموزش این پیام جاودانه الهی از مهم‌ترین اهداف تعلیم و تربیت در میان مسلمانان بوده است.

مهم‌ترین رویکرد برنامه آموزش قرآن، به‌ویژه برای دانش‌آموزان رشته علوم و معارف اسلامی که اهداف و سایر بخش‌های این آموزش را تحت تأثیر خود قرار می‌دهد، جامعیت آن است؛ یعنی آموزش قرآن باید به نحوی باشد که از یک‌سو همه حیطه‌های یادگیری را شامل شود و به‌ویژه بر حیطه عاطفی - که متکفل ایجاد و تقویت انس و علاقه دانش‌آموزان به قرآن و یادگیری آن است - تأکید ورزد و از سوی دیگر تمامی موضوعات ضروری آموزش قرآن مانند روخوانی، روان‌خوانی، صحت قرائت، توانایی درک معنای عبارات و آیات ساده قرآن، آشنایی با معارف انسان‌ساز آن و تدبر در آیات الهی را در حد امکان شامل می‌شود.

دانش‌آموزان پیش از ورود به این رشته تحصیلی، در دوره‌های ابتدایی و راهنمایی، همچون سایر دانش‌آموزان، به اهداف مقدماتی آموزش قرآن یعنی توانایی خواندن قرآن کریم و درک معنای عبارات و آیات ساده قرآن دست می‌یابند و از آنجا که در دوره متوسطه در رشته علوم و معارف اسلامی

روش‌های تدریس

از عناصر مهم هر برنامه‌ی درسی، روش‌های تدریس در درس موردنظر است. از آنجا که یادگیری همیشه با فعالیت همراه است، باید از روش‌هایی بهره‌جست که دانش‌آموز حداکثر فعالیت را داشته باشد.

«یادگیری بدون فعالیت صورت نمی‌گیرد. کسی که می‌خواهد چیزی را یاد بگیرد، جریان یادگیری او را به عمل و فعالیت جلب می‌کند. اگر شخص یادگیرنده هیچ‌گونه عمل و فعالیتی از خود نشان ندهد، به‌طور مسلم چیزی نمی‌آموزد. روی همین اصل، شاگرد در جریان یادگیری باید فعالیت باشد و در این جریان نقش عمده به عهده‌ی وی محول شود.»

برای درگیر شدن دانش‌آموزان در فرایند یاددهی - یادگیری باید تا حد امکان از روش تدریس فعال استفاده کرد. بدیهی است که امکان و میزان فعال بودن دانش‌آموزان با ماهیت موضوع یادگیری (محتوای درس) ارتباط دارد؛ گاهی این میزان بیشتر و گاهی کمتر است. خوشبختانه محتوا و سازماندهی آن در این درس به گونه‌ای است که نه تنها امکان فعال‌سازی دانش‌آموزان وجود دارد بلکه بدنه و متن اصلی تدریس بر تلاش و فعالیت دانش‌آموزان مبتنی است.

در آموزش این درس می‌توان از روش‌های عمومی تدریس که در منابع کلیات روش‌های تدریس بیان شده بهره‌جست اما با توجه به ویژگی‌های خاص اهداف و محتوای این درس، روش‌های زیر بیشتر مورد تأکید است. بدیهی است خلاقیت دبیران در فرایند یاددهی - یادگیری با رعایت چارچوب کلی این برنامه، نقش مهمی در دستیابی به اهداف موردنظر دارد.

روش‌های همیاری

در این روش‌ها، فراگیرندگان در فرایند یاددهی - یادگیری حضور فعال و جدی دارند و حتی گاهی در تولید بخشی از محتوای یادگیری مشارکت می‌کنند. این روش‌ها بسیار متنوع هستند. برخی از انواع ساده‌تر و مناسب‌تر آن‌ها به این شرح‌اند. فعالیت یا بحث گروهی: در این روش دانش‌آموزان به گروه‌های مناسب تقسیم می‌شوند و پس از دریافت دستور کار از سوی معلم، با نظارت و هدایت او به انجام دادن فعالیت موردنظر یا گفت‌وگو درباره‌ی موضوع تعیین شده می‌پردازند. پس از انجام و گرفتن کار گروهی، نتایج و محصول فعالیت به کلاس ارائه می‌شود. پس از ارائه‌ی مطالب یک گروه، موضوع در کلاس به بحث گذاشته می‌شود تا در صورت نیاز اصلاح یا کامل شود. تدریس اعضای گروه: در این روش نیز دانش‌آموزان به گروه‌های مناسب تقسیم می‌شوند. پس از مشخص شدن فعالیت و محتوای موردنظر، اعضای گروه آن را بین خود تقسیم می‌کنند

و هر فرد قسمت مربوط به خود را مطالعه می‌کند یا فعالیت مربوط را انجام می‌دهد. سپس هر کدام قسمت مربوط به خود را برای سایر اعضای گروه توضیح می‌دهد و تدریس می‌کند.

روش‌های همیاری مزایای بسیاری دارد که موجب فعال شدن افراد در فرایند یاددهی - یادگیری، ارتقای حس مسئولیت‌پذیری، کارآموزی اعضا در فهم مطالب، تقویت روحیه همکاری، فن بیان، تفهیم مطلب به دیگران و... خواهد شد.

روش پرسش و پاسخ

از این روش بیشتر می‌توان در بخش‌هایی که نیازمند شرح و بسط‌اند، بهره‌گرفت. معلم با طرح پرسش‌های هدفمند و هدایت پاسخ‌های دانش‌آموزان، به تبیین مطلب موردنظر می‌پردازد. او باید قبل از تدریس، پرسش‌های کلیدی هر درس را به دقت تهیه کند و با طرح آن‌ها در کلاس و مدیریت مناسب، به‌ویژه در جهت تنظیم زمان، این روش را به کار بگیرد.

روش توضیحی (سخنرانی)

گرچه سهم این روش در رویکردهای جدید و فعال کمتر است، نمی‌توان نقش آن را در تکمیل سایر روش‌ها نادیده گرفت. معلم با تشخیص ضرورت، می‌تواند در زمان مناسب، در کنار سایر روش‌ها از این روش نیز بهره‌بگیرد.

مراحل تدریس

در این درس نیز مانند سایر دروس، مراحل تدریس می‌تواند از قسمت‌های زیر تشکیل شود:

- مرحله‌ی مقدماتی: این مرحله شامل ایجاد آمادگی و انگیزه در دانش‌آموزان، معرفی اهداف خاص هر یک از دروس، تشخیص میزان اطلاعات و پیشینه‌ی ذهنی دانش‌آموزان از موضوع درس است.
- فعالیت اصلی تدریس: معلم با استفاده از یکی از روش‌های تدریس با تلفیق آن‌ها، جسم و جان دانش‌آموزان را با موضوع درس درگیر می‌سازد و با پیش‌بینی و فراهم آوردن فعالیت‌های خاص، جریان یادگیری را برقرار می‌سازد.
- جمع‌بندی و یادآوری: معلم به کمک دانش‌آموزان و فعال کردن آن‌ها، مطالب درس را یادآوری و جمع‌بندی می‌کند. در این مرحله برای توسعه و تعمیق یادگیری، می‌توان دانش‌آموزان را به انجام دادن تکالیف، تمرین‌های اضافی و فعالیت‌های مکمل راهنمایی کرد.
- ارزشیابی: می‌توان این مرحله را یکی از مراحل

تدریس یا مستقل از آن دانست. به هر حال، در پایان تدریس یا پس از آن و در زمان مناسب، معلم برای حصول اطمینان از دستیابی به اهداف، از آموخته‌های دانش‌آموزان ارزشیابی به عمل می‌آورد. این ارزشیابی در واقع ارزشیابی از کار خود معلم نیز هست و بیشترین فایده آن شناخت و جبران کمبودهاست. این‌گونه است که ارزشیابی در خدمت یادگیری قرار می‌گیرد.

ارزشیابی پیشرفت تحصیلی

ارزشیابی یکی از ارکان هر برنامه‌درسی و بخش مهمی از فرایند یاددهی - یادگیری است. برای ارزشیابی تعریف‌های گوناگونی ارائه می‌شود که از میان آن‌ها تعریف زیر با رویکرد و اهداف این برنامه تناسب بیشتری دارد:

«ارزشیابی فرایندی منظم و مستمر برای توصیف، هدایت و اطمینان یافتن از کیفیت فعالیت‌های آموزشی است.»

با توجه به این تعریف و سایر اجزای این برنامه، در ارزشیابی پیشرفت تحصیلی بر دو نکته تأکید می‌شود. یکی آنکه ارزشیابی در خدمت یادگیری است و نه عکس آن. یعنی همه‌مراحل و انواع ارزشیابی باید به نحوی انجام شود که دانش‌آموزان به خوبی احساس کنند هدف از ارزشیابی تشخیص قوت و ضعف آموخته‌ها و جبران کمبودهاست. در چنین فرایندی، ارزشیابی در محیطی به دور از اضطراب انجام می‌گیرد و با مشکلات رایج در امتحانات - که به‌ویژه با فضا و اهداف کلی چنین درسی تناسب ندارد - روبه‌رو نمی‌شود. دیگر آنکه ارزشیابی مستمر و تا حد امکان توصیفی مورد تأکید و توجه جدی است؛ تنها در این صورت است که ارزشیابی می‌تواند واقعاً در خدمت یادگیری قرار گیرد.

ارزشیابی در درس تفسیر و علوم قرآنی عمدتاً در قلمرو شناختی و تاحدودی مهارتی صورت می‌گیرد. این ارزشیابی باید به گونه‌ای باشد که به‌طور غیرمستقیم علاقه دانش‌آموز را به موضوع افزایش دهد و اعتقاد دینی وی را عمق بخشد. از این‌رو، این ارزشیابی از چند ویژگی برخوردار است:

۱. توزیع سؤال‌ها در مراتب مختلف دانش خصوصاً مراحل استنباط، مقایسه و داوری؛

۲. ایجاد فرصت برای تحقیق و مطالعات جانبی، علاوه بر مطالعه کتاب درسی؛

۳. ایجاد فرصت برای ارائه مقاله، کنفرانس و مانند آن‌ها؛

۴. توجه به کار گروهی و دسته‌جمعی در کلاس و خارج از کلاس.

انواع ارزشیابی

• ارزشیابی تکوینی: این ارزشیابی اهمیتی به مراتب

بیش از ارزشیابی پایانی دارد؛ زیرا عمدتاً در خدمت یادگیری قرار می‌گیرد و ویژگی‌های ذکر شده فوق را بیشتر داراست و رسیدن به اهداف را افزایش می‌دهد. لذا پیشنهاد می‌شود که ضریب این ارزشیابی نسبت به ارزشیابی پایانی ۳ به ۲ باشد. برای اینکه این ارزشیابی دقیق باشد، لازم است دبیر محترم از برگه ارزشیابی استفاده کند و آمادگی داشته باشد که مشاهدات خود از وضعیت دانش‌آموزان را در آن ثبت کند.

این برگه می‌تواند از بخش‌های متفاوتی تشکیل شود؛ مانند:

الف) میزان مشارکت و همکاری هر یک از دانش‌آموزان در فعالیت گروهی، تحقیق و مطالعه کتاب‌های جانبی، پاسخ به سؤال‌های دبیر، خلاقیت‌ها و ابتکارات شخصی و نظم و زیبایی دفتر کار، ارائه مقاله یا سخنرانی در کلاس و...؛

ب) توان جست‌وجوی مطالب از قرآن کریم و تدوین اولیه: این بخش شامل مهارت‌هایی چون شناسایی واژه‌های کلیدی مربوط به موضوع، استخراج آیات مربوط به موضوع، عنوان‌گذاری آیات منتخب، فصل‌بندی عناوین، گردآوری آیات در ذیل عناوین، و تدوین مطالب مربوط به هر عنوان با الهام از مفاهیم آیات است؛

ج) فیش‌برداری از منابع مختلف مانند احادیث، روایات، تفاسیر و کتاب‌های تفسیری مربوط به موضوع؛

د) تلفیق مطالب جمع‌آوری شده و تدوین نهایی.

دبیر محترم با ثبت مشاهدات خود برای هر قسمت و جمع آن‌ها در پایان دوره، نمره مستمر را در کارنامه ثبت می‌کند.

• ارزشیابی پایانی: این ارزشیابی در درس مفردات قرآن و درس تفسیر و علوم قرآنی به صورت کتبی و در درس قرائت و تجوید قرآن به صورت شفاهی انجام می‌گیرد. نکته مهمی که باید در این ارزشیابی رعایت شود، این است که طراحی سؤالات به نحوی صورت گیرد که با ارزشیابی مستمر در تناقض نباشد؛ یعنی، دانش‌آموزان را مجبور نکند که بیشتر عبارات‌های کتاب درسی را حفظ کنند و در نتیجه به کتاب بی‌علاقه شوند بلکه سؤال‌ها باید گونه‌ای باشند که قدرت درک و فهم، مقایسه و تطبیق، داوری و کاربرد از آموخته‌ها را توسعه دهند و به خلاقیت‌های ذهنی دانش‌آموز کمک کنند.

چگونگی اشاعه برنامه درسی

یکی از ارکان مهم آموزش، که بیش از سایر ارکان در کیفیت آموزش تأثیر می‌گذارد، معلم است. در صورت برخورداری از نیروی انسانی متخصص و متعهد می‌توانیم امیدوار باشیم که در آینده نزدیک توفیقات زیادی در امر تربیت و آشنایی نسل جوان با فرهنگ اصیل اسلامی داشته باشیم. در حال حاضر، در زمینه نیروی متخصص جهت امر آموزش قرآن و مفاهیم آن دچار کمبودهایی هستیم.

اهداف کلی دوره و پایه را دربرداشته باشد.

تدوین کتاب معلم یا راهنمای تدریس

در کنار تألیف کتاب‌های درسی جدید، تهیه کتابی با عنوان کتاب معلم یا راهنمای تدریس، ضروری است تا در آموزش کتاب جدید مورد استفاده دبیران قرار گیرد.

در این کتاب، اهداف کلی، اهداف یادگیری شامل حوزه دانش، نگرش، مهارت، محتوا، مراحل تدریس و وسایل کمک آموزشی، به تفکیک از هر درس، ارائه می‌شوند تا معلم با نگرش عمیق‌تر و واقع‌بینانه‌تر به تدریس بپردازد و از اهداف برنامه درسی در طرح موضوع مطلع شود.

در این کتاب، معلم با روش‌های جدید تدریس، طرح درس مناسب و روش ارزشیابی پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان آشنا می‌شود.

ویژگی‌های لازم کتاب‌های درسی رشته علوم و معارف اسلامی

- حجم کتاب با زمان تخصیص داده شده متناسب باشد.
- به زیبایی و جذابیت شکل ظاهری کتاب و طراحی هدفمند جلد اهمیت لازم داده شود.
- صفحه‌آرایی کتاب متناسب با ذائقه و سلیقه فراگیرندگان باشد.
- در طراحی تمرین‌ها از روش‌های جدید و کاربردی استفاده شود.
- در کتاب راهنمای معلم، اهداف کلی کتاب برای دبیران، اولیا و فراگیرندگان تبیین شود.
- اندیشه فرهنگ و معارف اسلامی بر همه بخش‌های کتاب درسی حاکم باشد.

اهمیت تدوین راهنمای معلم

برخورداری دبیران از توان علمی بالا و تسلط آنان بر موضوعات تخصصی، یکی از شرط‌های اساسی در فرایند آموزش است. البته تسلط علمی شرط لازم هست ولی شرط کافی نیست و در این میان، آشنایی با مسائل روان‌شناختی از قبیل روان‌شناسی تربیتی و روان‌شناسی رشد از اهمیت بسزایی برخوردار است.

دبیران موفق یکی از رموز موفقیت خود را، علاوه بر تسلط علمی، توجه به مسائل روان‌شناسی تربیتی می‌دانند. در تبیین و انتخاب الگوهای تدریس در راهنمای معلم و طراحی، ساخت و بهره‌گیری از ابزارهای کمک آموزشی، باید از نظرات صاحب‌نظران روان‌شناسی تربیتی و فناوری آموزشی استفاده کرد.

همچنین برخی از معلمان شاغل به تدریس، تخصص لازم را ندارند و حتی در میان دبیران باتجربه و متخصص این رشته، برخی با روان‌شناسی تربیتی و روش‌ها و فنون تدریس آشنایی ندارند و این موارد و نقایص باعث شده است که دانش‌آموزان علاقه و انگیزه کافی برای یادگیری نداشته باشند. برای رفع معضلات موجود، اقداماتی به شرح زیر ضروری به نظر می‌رسد.

برگزاری دوره‌های ضمن خدمت

دوره‌های ضمن خدمت به دو منظور برگزار می‌شود:

الف) افزایش توان علمی و مهارتی دبیران

ب) معرفی الگوهای مؤثر و فعال در تدریس.

برگزاری دوره‌های آموزش ضمن خدمت، پس از تألیف و ارائه کتاب‌های درسی جدید، ضروری است. در این دوره‌ها باید اهداف آموزش و آنچه مدنظر مؤلفان است، بررسی شود. دوره‌های ضمن خدمت ویژه رشته علوم و معارف اسلامی ویژگی‌هایی عمومی و اختصاصی دارد که برخی از آن‌ها عبارت‌اند از:

الف) ویژگی‌های عمومی

- محتوای ارائه شده در دوره‌های ضمن خدمت باید با اهداف آموزشی کتاب‌های درسی منطبق باشد و از بیان آنچه مفید و ضروری به نظر نمی‌رسد، پرهیز شود.
- محتوای ارائه شده از پشتوانه علمی برخوردار باشد.
- روش‌های مؤثر انتقال مفاهیم آموزش داده شده و از تجربیات کارشناسان و دبیران کارآموده در این راه استفاده شود.
- تدریس به روش فعال و با مشارکت معلمان در امر آموزش انجام شود.
- روش ارزشیابی از پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان تبیین شود.

ب) ویژگی‌های اختصاصی

- روش‌های تدریس متون اسلامی و قرآن شامل متون تفسیر و علوم قرآنی و مفردات قرآن و قرائت و تجوید قرآن نقد و بررسی شوند.
- روش‌های تثبیت و تعمیق یادگیری مانند روش همیاری، مباحثه، سخنرانی، کنفرانس و خطابه مورد نقد و بررسی قرار گیرند.
- روش ترجمه عبارات و آیات قرآن آموزش داده شود.

برگزاری آزمون‌های جامع علمی

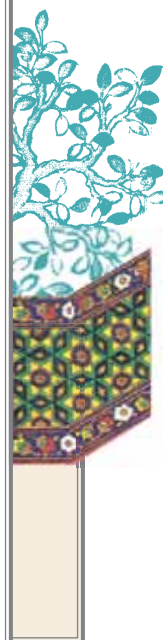
یکی از راهکارهای لازم برای افزایش توان علمی دبیران و تشویق آنان به تحقیق و مطالعه بیشتر، برگزاری آزمون‌های جامع علمی است.

محتوای آموزش و آزمون جامع باید به گونه‌ای باشد که

آشنایی با مفردات قرآن «پایه دوم متوسطه»

مفاهیم اساسی ^۴	تعمیم‌ها
رسالت	این ریشه در مصادیق گوناگونی مانند ارسال رسل، باد، فرشتگان، عذاب و شیطان به کار می‌رود.
ایمان	۱. ریشه و معنای لغوی و مشتقات آن مانند امن، مأمَن، مأمون، امین، امانت و ایمان ۲. مهم‌ترین کاربرد آن در معنای مصطلح ایمان است. معنای دقیق و اصطلاحی ایمان
تعقل، تفکر، تدبیر و تفقه	۱. معنای ریشه و کاربرد این مفاهیم ۲. قرآن تعقل و تفکر در موضوعات خاصی را بیشتر توصیه می‌کند. ۳. تعقل و تفکر، نتایج و آثار خاص و ارزشمندی دارد.
شکر	۱. معنا، انواع و مشتقات شکر در قرآن ۲. آثار شکر (معرفت به آیات الهی، افزایش نعمت، نتیجه کفران نعمت و...) ۳. شکرگزاران در قرآن (شاکر و شکور) ۴. قرآن به شکرگزاری از خدا، والدین و... دستور داده است.
کفر	۱. ریشه و معنای لغوی و مشتقات آن: کفر، کفروا، کَفَر، کفار، کافران، کفور، کُفَّار، کُفَّاره ۲. مهم‌ترین استعمال آن در بحث ایمان و کفر است (معنای اصطلاحی). ۳. قرآن برای کفر، زمینه و عللی قائل است. ۴. عواقب و آثار کفر ۵. کفر و کفران (ارتباط معنایی، ارتباط وجودی) ظلم عظیم و گناه نابخشودنی است.
عبادت	۱. معنای عبد و عبادت و مشتقات و کاربردهای آن در قرآن ۲. آثار عبادت و بندگی و نتایج استکبار و استنکاف از عبادت ۳. انواع معبودها (خدای واحد، هوای نفس، طاغوت، شیطان و...) ۴. اخلاص و توحید شرط قبول عبادت؛ عبادت منحصر به ذات الهی است. ۵. صراط مستقیم عبادت خداست. ۶. ویژگی‌های عبادالرحمن.
اطاعت	۱. معنا، انواع، مشتقات و کاربرد اطاعت در قرآن ۲. اطاعت از خدا، پیامبر، اولوالامر، والدین و... واجب است. ۳. اطاعت از غیر خدا در جهت اطاعت از خدا، عین اطاعت خداست. ۴. کسانی که باید اطاعت شوند و آثار این اطاعت. ۵. کسانی که نباید اطاعت شوند و آثار اطاعت از این افراد.
اصلاح و افساد	۱. مصادیق و کاربردهای مختلف صلح، اصلح، یصلح، صالح، صلح اصلاح، مصلح، عمل صالح (صالحات) و فساد، فاسد، مفسد و افساد ۲. اصلاح بین برادران ایمانی به عدل، اصلاح میان مردم ۳. قرآن برای کسانی که در زمین فساد می‌کنند، عواقب سختی قائل است.
ظلم	۱. معنا، انواع، مشتقات و کاربردهای ظلم در قرآن ۲. آثار ظلم ۳. قرآن چه کسانی را ظالم‌ترین می‌شمارد؟ کسانی که تکذیب آیات الهی، کتمان شهادت، منع از مساجد، افترا بر خدا، اعراض بر آیات الهی، تکذیب قرآن و... را مرتکب می‌شوند، ظالم‌ترین افراد هستند. ۴. نفی ظلم از خداوند متعال ۵. رابطه ظلم، ظلمات و نور
تقوا و فجور	۱. معنا، مشتقات، کاربرد تقوا و فجور در قرآن ۲. ارزش و جایگاه تقوا (بهترین توشه) ۳. دعوت انبیا به تقوای الهی ۴. آثار تقوا (بهره‌مندی از هدایت الهی، گشایش در کارها، قوه درک و تشخیص حقایق، بهره‌مندی از امنیت الهی در دنیا و آخرت، بهره‌مندی از نعمات دنیوی، دورماندن از گزند وساوس شیطانی، بهره‌مندی از کمک و یاری خدا و دستیابی به فلاح و فوز، دوستی‌های متکی بر تقوا ناگسستنی هستند. ۵. صفات متقین (ایمان به غیب، پیامبران، آخرت، بهره‌مندی از حب و ولایت الهی، انجام دادن عمل صالح مانند انفاق و...) ۶. آثار فجور ۷. تفاوت فاجر و کافر ۸. تقابل تقوا و فجور (ام نجعل المتقین کالفجار...)

آشنایی با مفردات قرآن «پایه دوم متوسطه»

مفاهیم اساسی	تعمیم‌ها
قسط و عدل	۱. معنا، مشتقات و کاربرد قسط و عدل در قرآن ۲. امر به اقامه قسط و عدل ۳. فرق قسط و عدل
انفاق	۱. معنا، انواع، مشتقات و کاربرد انفاق در قرآن ۲. ارزش و جایگاه انفاق در نظام تربیتی و اقتصادی اسلام ۳. انفاق قرض به خداست. ۴. از جمله شرایط انفاق ارزشمند عبارت است از: - انفاق از آنچه انسان دوست دارد. - انفاق پنهان - دور از منت و آزار - همراه با اخلاص - بزرگ ندانستن عمل خویش - انفاق به نیازمند واقعی ۵. ارتباط انفاق و رزق
طغیان	۱. معنا، مشتقات و کاربرد طغیان در قرآن ۲. علل و آثار طغیان (تکذیب پیامبران، استغنا، هلاکت، جهنم) ۳. امر پیامبران به اجتناب از طاغوت و کفر به آن ۴. ثمرات اجتناب از طاغوت و کفر به آن
ابتلا و فتنه	۱. معنا، انواع، مشتقات و کاربرد ابتلا در قرآن ۲. هدف از ابتلا بروز صلاحیت باطنی انسان نسبت به آنچه کسب کرده است، می‌باشد. ۳. اسباب ابتلا ۴. همه انسان‌ها اعم از مؤمن و کافر، پیامبر، اولیای الهی و مردم عادی در معرض امتحان و ابتلای الهی هستند. ۵. فتنه و آزمایش از سنن الهی است. ۶. اسباب فتنه و آزمایش انسان (فرزند، همسر، مال، شیطان و...) ۷. هدف از فتنه
فلاح و رستگاری	۱. معنا، مشتقات و کاربرد فلاح در قرآن ۲. اسباب فلاح ۳. متقین، کسانی که در مسیر هدایت الهی هستند. کسانی که بر حرض نفس فائق آمده‌اند و... مفلح هستند. ۴. ساحران، کافران، ظالمان، مجرمان و... به پیروزی و فلاح راهی ندارند.
خسران و ناامیدی	۱. معنا، انواع، مشتقات و کاربرد خسران و خبیثه (ناامیدی) در قرآن ۲. انسان بدون ایمان و عمل صالح خاسر است ۳. حزب الشیطان، کافران به آیات الهی، گمراهان و... زیان‌کاران هستند. ۴. اسباب خسران (ظلم و کفر که موجب حبط عمل است و...)
توبه و انابه	۱. معنا، انواع، مشتقات و کاربرد توبه در قرآن ۲. زمان و شرایط توبه مقبول ۳. نسبت توبه خدا با توبه انسان ۴. توبه نصح ۵. توبه به هنگام مرگ، توبه کسانی که پس از ایمان، کفر می‌ورزند، در کفر خود می‌روند و پذیرفته نمی‌شود. ۶. محبت خدا و... از آثار توبه است. ۷. انابه از صفات پیامبران و اولیای الهی است. ۸. تفاوت توبه و انابه ۹. گناه و توبه

پی‌نوشت‌ها —

۱. سوره اسراء، آیه ۸۲
۲. سوره یس، آیات ۱ و ۲
۳. سوره حشر، آیه ۲۱
۴. این مفاهیم با توجه به اصول حاکم بر برنامه و اهداف این درس انتخاب شده‌اند و در سایر دروس این رشته کمتر - به‌طور مستقیم - مورد بحث قرار می‌گیرند.
۵. روان‌شناسی تربیتی، چاپ دوم، علی شریعتمداری، انتشارات مشعل اصفهان، ۱۳۶۳، ص ۲۳۳.
۶. به نقل از کتاب مقدمه‌ای بر ارزشیابی کیفی آموخته‌های فراگیران، تألیف و تدوین مهدی فراهانی، نشر مؤسسه فرهنگی منادی تربیت، صفحه ۲۵.

